

ISSN 1993-0240

ВІСНИК

ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

1/2016

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

ISSN 1993-0240

Випуск 1
січень – березень
2016 рік

Науковий
журнал

ВІСНИК

***Тернопільського національного
економічного університету***

Тернопіль
ТНЕУ
2016

ВІСНИК
Тернопільського національного
економічного університету

Науковий журнал
Заснований у травні 1996 р.

The HERALD
of Ternopil National
Economic University

The Scientific Magazine
Founded on May 1996

Випуск 1
січень – березень
2016

Затверджено рішенням Вченої
ради ТНЕУ, протокол № 5
від 23 березня 2016 р.

Issue 1
January – March
2016

Зареєстрований Вищою атестаційною комісією України як фахове економічне видання
(Бюлетень ВАК України. – 1998. – № 2. – С. 44, Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 11. – С. 12).

Затверджено постановою президії ВАК України від 14.10.2009 р. № 1-05/4

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 12265-1149пр від 1 лютого 2007 р.

Головний редактор

Задорожний Зеновій, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Заступники головного редактора:

Мельник Алла, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Друїк Василь, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Хорунжак Надія, д. е. н., доц., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Редакційна колегія:

Броль Річард, д.габ., проф., Вроцлавський економічний університет, Польща

Дудар Тарас, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Желюк Тетяна, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Ішина Ірина, д. е. н., проф., Фінансовий університет при Уряді Російської Федерації, Росія

Кириленко Ольга, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Козюк Віктор, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Крисоватий Андрій, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Крупка Ярослав, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Ляшенко Оксана, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Савельєв Євген, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Сковронська Агнешка, д.габ., проф., Вроцлавський економічний університет, Польща

Сохацька Олена, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Тарнавська Наталія, д. е. н., проф., Тернопільський національний економічний університет, Україна

Тонкова Станка, д. е. н., проф., Університет національного і світового господарства, Болгарія

Янчук Лех, доктор, Люблінський Католицький університет Івана Павла II, Польща

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат,
цифр та інших відомостей несуть автори публікації.

Відповідно до Закону про авторські права, при використанні наукових ідей
та матеріалів цього випуску посилання на авторів і видання
є обов'язковими.

Електронний варіант журналу в Інтернеті:

<http://www.library.tane.edu.ua>

<http://www.nbuu.gov.ua>

ISSN 1993-0240

© THEU, 2016

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Алла МЕЛЬНИК

Підприємництво на національному та регіональних ринках послуг України:
сучасні тенденції та фактори розвитку 7

Тарас ДУДАР

Маркетинг відносин в системі агробізнесу у контексті викликів
євроінтеграційних процесів 22

Світлана ТИМЧУК

Екологічний туризм як напрям соціально-економічного розвитку
сільських територій 35

Артем АРТЮХОВ, Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО

Управління трансфером технологій в рамках моделі Quadruple Helix
при реалізації інноваційних проектів розвитку регіону 42

Максим МАРТЪЯНОВ

Вплив інноваційної активності регіонів на їх економічну динаміку 54

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Світлана ЄГОРИЧЕВА, Микола ЛАХИЖА

Забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад:
досвід країн Європейського Союзу для України 64

Олег ІВАЩУК, Наталія ДЗЮБАНОВСЬКА, Галина СЕНІВ

Оцінка рівня рентабельності надання кредитів при можливих затримках
повернення інвестованих коштів 78

ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Антоніна САРАНЮК

Системне узагальнення методик оцінювання інвестиційної привабливості
підприємств житлово-комунального господарства 89

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Володимир КОРНЄЄВ

Інституційна роль банків розвитку у формуванні кредитних передумов
стабілізації економіки України 99

Наталія КОМАР Особливості формування зони вільної торгівлі в Північній Америці	110
--	-----

РЕТРОСПЕКТИВА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Оксана ЛОТИШ Внесок Жана Тіроля в практику регулювання ринків	118
---	-----

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

Банківська діяльність у сфері інвестицій: проблеми розвитку, напрями вдосконалення, механізми управління	126
---	-----

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Глобальна економіка в умовах спадного тренда сировинних цін: виклики та можливості для України	128
---	-----

Наші автори	136
-------------	-----

Annotation	138
------------	-----

До відома авторів "Вісника ТНЕУ"	146
----------------------------------	-----

CONTENTS

NATIONAL AND REGIONAL ECONOMY

Alla MELNYK

Entrepreneurship at the national and regional service markets
in Ukraine: modern trends and development factors 7

Taras DUDAR

Relationship marketing in the system of agribusiness
in the context of European integration process challenges 22

Svetlana TYMCHUK

Environmental tourism as the direction of socio-economic
development of rural areas 35

Artem ARTYUKHOV, Vitaliy OMELIANENKO

Management of technology transfer within a model of Quadruple Helix
in the implementation of innovative development projects in the region 42

Maksym MARTYANOV

The impact of innovation activity of regions on their economic dynamics 54

FINANCES AND CREDIT

Svitlana YEHORYCHEVA, Mykola LAKHYZHA

Ensuring financial self-sufficiency of territorial communities:
the experience of EU countries for Ukraine 64

Oleg IVASHCHUK, Nataliia DZIUBANOVSKA, Galina SENIV

The assessment of the profitability level of loan granting
in case of possible delays of invested funds returns 78

ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Antonina SARANIUK

Systematic synthesis of the methods for evaluation of investment
attractiveness of the housing maintenance and utilities enterprises 89

THE WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Volodymyr KORNIEIEV

Institutional Role of Development Banks in Crediting Process
to Stabilize the National Economy in Ukraine 99

Natalia KOMAR	
Features of forming a free trade zone in North America	110

RETROSPECTIVE OF WORLD ECONOMIC THOUGHT

Oksana LOTYSH	
Jean Tyrol: the contribution to the practice markets regulation	118

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

Banking in investment: development issues, areas of improvement and control mechanisms	126
---	-----

SCIENTIFIC LIFE

Global economy in downtrend of raw material prices: challenges and opportunities for Ukraine	128
Our authors	136
Annotation	138
Useful Information for the authors	146

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглянуто обов'язкові риси екологічного туризму і його основні складові та базові формулювання поняття "екологічний туризм" провідними міжнародними організаціями. Визначено, що екотуризм охоплює різні види туризму: краєзнавчий, відпочинковий, пригодницький та ін. Також екологічний туризм підвищує екологічну свідомість як туристів, так і місцевих мешканців. Розглянуто основні особливості екологічного туру, які відрізняють його від масового туризму. Окреслено основні завдання та властивості екологічного туризму в умовах розвитку соціально-економічної сфери сільських територій України. Зазначено, що екологічний туризм є ефективним засобом економічного і соціального відродження сільських територій України.

Проаналізовано темпи розвитку екологічного туризму в світі та Україні, а також стан забезпеченості територій нашої держави відповідними екологічними ресурсами. Окреслено основні перешкоди розвитку екотуристичного підприємництва в межах сільських громад. Водночас описані цільові заходи щодо пожевлення екотуризму як ланки рекреаційної індустрії територіально визначених Державною програмою формування національної екологічної мережі. Окреслено роботу асоціації активного та екологічного туризму в частині проведення навчання для бажаючих займатись екологічним туризмом у своєму регіоні, розробки Дорожньої карти туристичної реформи України, організації конференції та круглих столів з обговорення актуальних питань розвитку активного та екологічного туризму.

Охарактеризовано екологічний туризм як вразливий сектор господарської діяльності, де природні лиха, негода, погіршення іміджу території, загострення криміногенної ситуації та безліч інших обставин кардинально впливають на обсяг потоків споживачів рекреаційних послуг. Тому запропоновано впровадження ефективного та конкурентоспроможного екотурпродукту, що потребує підвищення комплексності, а також зазначено важливість нормативно-правової та фінансової допомоги з боку держави.

Запропоновано напрями покращення екопродукту, запровадження стандартизації та удосконалення комплексу супутніх екотуристичних послуг як складової стимулювання підприємницької ініціативи для підвищення соціально-економічного рівня життя населення у межах сільських територій України.

Ключові слова: екологічний туризм, сільська територія, підприємницька діяльність, довкілля.

JEL: Q57

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток сільських територій України потребує пошуку нових шляхів його забезпечення. Поряд з поширеним сільським зеленим туризмом сьогодні виокремлюється такий напрям як екологічний туризм. В Україні є природні території, що мало змінені діяльністю людини, тому екотуризм з відпо-

відальним ставленням до природи і якнайменшим впливом на довкілля має перспективи для розвитку. Цей вид туризму сприяє стійкому розвитку територій, передбачає участь місцевого населення у наданні послуг, створює економічні стимули до охорони довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань значення екологічного туризму як складової розвитку туристичної сфери присвячені праці В. В. Бондаря, Я. Л. Ганжі, М. О. Голуба, О. Г. Зими, М. Т. Кулініча, С. Новицької. Питання рекреаційного та культурного потенціалу екологічного туризму розкриті у працях О. А. Воробьова, В. М. Мозгальової, В. Д. Олійник, Н. В. Шумлянської та ін. Соціально-економічне значення екологічного туризму як складової сталого розвитку досліджувались у наукових працях Л. Г. Богуш, Г. А. Білецької, О. Ю. Давидової, С. П. Кузика, П. С. Кузика, Н. В. Полстяної, М. Й. Рутинського та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Поряд з проведеними дослідженнями ролі та значення екологічного туризму недостатньо розкритими є питання його впливу на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Формування цілей статті. Зважаючи на потреби подальших досліджень метою статті є: визначення ролі екологічного туризму як складової соціально-економічного розвитку сільських територій України, а також напрямів цієї діяльності на окремих категоріях територій; виявлення шляхів пошуків екологічного туризму в межах сільських громад з урахуванням досвіду і проблем його розвитку в умовах необхідності збереження екосистем.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з погіршенням стану навколишнього середовища останнім часом відбувається пошук альтернативних напрямів використання туристичних ресурсів, де доволі вагомим є природна складова. Одним з таких напрямів, що активно розвивається в усьому світі, дослідники називають екологічний туризм [1].

Власне екологічний туризм представляє собою вид орієнтованого на природу туризму, який відбувається у природному середовищі і, крім цього, має ряд визначальних ознак, притаманних цьому специфічному виду діяльності згідно з міжнародними стандартами. Зокрема, обов'язковими рисами екотуризму мають бути:

- освітня складова, тобто ознайомлення з природними цінностями;
- природоохоронна складова, тобто безпосередня участь або внесок в охорону довкілля;
- соціальна складова, що передбачає участь в екотуристичній діяльності місцевих громад.

Ряд міжнародних організацій виробив свої власні визначення екологічного туризму, що в деталях розрізняються, але є дуже подібними. Саме їх загальні риси і визначають той зміст екотуризму, що на сьогодні є загальноновизнаним у світі [2].

Згідно з Міжнародною Спілкою Охорони Природи: "Екотуризм – мандрівка з відповідальністю перед довкіллям по відносно непорушеним природним територіям з метою відпочинку та вивчення природних і культурних цінностей, що сприяє охороні природи, спричиняє мінімальний вплив на довкілля, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих жителів та отримання ними переваг від цієї діяльності".

Міжнародне Екотуристичне Товариство: "Екотуризм – це відповідальна мандрівка у природні території, що сприяє охороні довкілля та підвищує добробут місцевого населення".

Всесвітній фонд дикої природи: "Екотуризм – туризм, що передбачає мандрівки у місця з відносно недоторканою природою, з метою отримати уявлення про природні

та культурно-етнографічні особливості даної місцевості, що не порушує при цьому цілісності екосистем та створює такі економічні умови, за яких охорона довкілля і природних ресурсів стають вигідними для місцевого населення”.

Існує також чимала кількість інших визначень (що говорить про актуальність цього питання), проте саме їхні спільні риси дозволяють виокремити основні принципи екотуризму, що їх підтримує більшість експертів у цій галузі. Саме дотримання цих принципів дає змогу виокремити екологічний туризм серед інших видів туризму та обумовлює його соціальне значення [2].

Екотуризм охоплює різні види туризму: краєзнавчий, відпочинковий, пригодницький та ін. за умови, що особа, яка бере участь в екологічному турі, свідомо не втручається у природні екосистеми, виражаючи повагу до навколишнього середовища і культури місцевих мешканців, а її туристичні видатки поповнюють фонди охорони природи та місцевого населення [3].

Екологічний туризм підвищує екологічну свідомість як туристів, так і місцевих мешканців, які побачивши зацікавленість регіоном, починають більше цінувати природні багатства і брати участь в їх охороні. Екологічний туризм забезпечує кошти на підтримку охоронних програм, догляд парків, видання карт та брошур.

Екотур має особливості, які в сукупності відрізняють його від масового туризму. Подорож до природних територій здійснюється порівняно невеликими групами. Мотивація туристів, полягає у потребі спілкування з природою, прагненні отримати естетичне і моральне задоволення від неї, побачити унікальні ландшафти. Ще однією особливістю екотуризму є екологічна свідомість подорожуючих. Туристи готові на деякий час забути про вигоди цивілізації, можливо навіть тимчасово відмовитись від певних звичок заради підтримання довкілля у належному стані. Крім того, екотуризм передбачає певну екологічну освіту в комплексі з глибоким пізнанням пам'яток природи, архітектури, культурних особливостей місцевого населення [3].

Екологічний туризм є ефективним засобом економічного і соціального відродження сільських територій України. Індустрія екотуризму виконує важливі функції у розвитку господарського комплексу й економіки країни, регіону, області, оскільки: збільшує місцеві доходи; створює нові робочі місця; сприяє розвитку галузей, що орієнтовані на виробництво екотуристських послуг; розвиває соціальну і виробничу інфраструктуру в туристських центрах; збільшує надходження в бюджет [4].

Основними завданнями екологічного туризму є такі:

- а) звернення до природи й використання переважно природних ресурсів;
- б) не завдавати шкоди або мінімізувати її щодо середовища існування;
- в) спрямованість на екологічну освіту і просвіту, формування культури відносин рівноправного партнерства з природою;
- г) збереження об'єктів місцевої соціокультурної сфери;
- д) економічна ефективність, забезпечення сталого розвитку тих районів, де він здійснюється [1].

Основні властивості екологічного туризму такі.

По-перше, екологічний туризм – це насамперед подорож і відвідування збережених належним чином природних територій, представлених у всьому світі здебільшого національними та природними парками, резерватами й іншими типами природних територій, що охороняються.

По-друге, він передбачає наявність певних, доволі жорстких правил поведінки для туристів, їх дотримання є принциповою умовою успішного розвитку самої галузі.

По-третє, екологічний туризм характеризується відносно слабким негативним впливом на природне середовище, тому його іноді називають "м'яким туризмом". Саме із цієї причини він став практично єдиним видом використання природних ресурсів у межах природних територій, що особливо охороняються.

По-четверте, екологічний туризм передбачає: місцеві спільноти не лише працюють як обслуговуючий персонал, а й продовжують жити на території, що охороняється, вести звичний уклад життя, займатися традиційними видами господарювання, які забезпечують ощадний режим природокористування. Закономірно це приносить певний прибуток населенню, сприяє його соціально-економічному розвитку.

По-п'яте, екологічний туризм поєднує відпочинок, розваги й екологічну освіту для мандрівників [5].

За оцінками, туризм, пов'язаний з відвідуванням місць дикої природи, в різних регіонах світу охоплює 20–60% загального обсягу туристичних послуг; темпи розвитку екотуризму в 2–3 рази перевершують динаміку інших видів рекреації, на сукупність його послуг уже припадає 15% світового туристичного ринку. Водночас в Україні всупереч зростаючому попиту вітчизняних та іноземних туристів (перш за все, з пострадянських держав, а також ЄС, де перевагу проведенню відпустки в сільській місцевості, наприклад, віддає 35% городян), просторові можливості розвитку екотуризму нині обмежені (екологічно чисті території становлять 5% площі України). Це вимагає не лише вдосконалення мережі об'єктів ПЗФ у процесі реалізації довгострокової екологічної стратегії, а й оптимізації правових та економічних засад використання цих об'єктів і навколишніх малоурбанізованих територій з метою створення інфраструктури та поліпшення змістового наповнення послуг екотуризму [6, с. 255].

Цільові заходи щодо поживлення екотуризму як ланки рекреаційної індустрії територіально можливо прив'язувати до визначених Державною програмою формування національної екологічної мережі на 2000–2015 рр., що розроблена на виконання міжнародної угоди про входження України до пан'європейської екомережі ECOMET (засобу реалізації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття континенту, затвердженої в 1995 р.), основних її каркасних ядер (значних ділянок із досить високою часткою збережених природних ландшафтів) та екокоридорів – широтних за природно-кліматичними зонами (Поліського, Слобожанського, Степового, Причорноморсько-Азовського) і меридіональних за долинами великих річок (Дунайського, Дністровського, Південнобузького, Дніпровського, Сіверськодонецького), а також до відповідних елементів регіональних екомереж, які рекомендується створювати для повного охоплення збереженого ландшафтного і біорізноманіття [6].

Водночас за часткою природоохоронних територій Україна належить до держав з низьким рівнем заповідності, оскільки в Польщі, Франції та Німеччині, зокрема, лише на ландшафтні парки припадає від 8,1 до 19,0% площі (в Україні – 0,8%). По регіонах частка заповідних територій коливається від менше ніж 1% на Вінниччині, Дніпропетровщині, Київщині, Кіровоградщині та Харківщині до 14–30,2% – у Закарпатській, Івано-Франківській, Хмельницькій областях, містах Київ та Севастополь [7, с. 181–182; 8, с. 191]. Віддаленим орієнтиром залишається і регламентоване угодою щодо входження до пан'європейської екомережі зобов'язання збільшити сукупну площу природних територій з особливим режимом охорони до стандартів ЄС, тобто не менше ніж 10% площі країни.

В Україні одним з найбільш активних організаторів роботи у сфері екологічного туризму є асоціація активного та екологічного туризму. За її сприяння в нашій державі проводяться

екотуристичний фестиваль “Черемош-фест”, дитячі велоперегони “Дивогонка”, конкурс лідерів активного та екологічного туризму України та інше. У 2015–2016 рр. впроваджується проект GREENWAYS для сприяння розвитку територій України з потенціалом для активного та екологічного туризму. Асоціація проводить навчання для бажаючих займатись екологічним туризмом у своєму регіоні, розробляє Дорожню карту туристичної реформи України, організовує конференції та круглі столи з обговорення актуальних питань розвитку активного та екологічного туризму. За сприяння фахівців видано довідник з планування велосипедної інфраструктури, який засновано на німецькій методіці планування веломереж і адаптований до використання в Україні [3].

Незважаючи на активну роботу асоціації в Україні сьогодні розвиток екологічного туризму в межах сільських територій загалом відбувається не внаслідок продуманої політики регіонального і місцевого планування, а екстенсивно, як стихійний інноваційний продукт ринку.

Цей вид діяльності для сільського населення сьогодні стикається з багатьма перешкодами: природними, фінансовими та адміністративними, оскільки розвивати екологічний туризм на певній сільській території краще у співпраці із туристичними організаціями, які будуть пропонувати відпочинок еко туристам саме в їх регіоні. Водночас сільське населення має фінансові проблеми з оформлення відповідних умов проживання та забезпечення туристів. Екологічний туризм – вразливий сектор господарської діяльності. Будь-які природні лиха, негода, погіршення іміджу території, загострення криміногенної ситуації та безліч інших обставин кардинально впливають на обсяг потоків споживачів рекреаційних послуг. Саме тому туроператори екологічного туризму повинні планувати виникнення непередбачених ситуацій, тобто вони мають закладати у план певну частку потенційних ресурсів, які необхідні для здійснення тактичного планового маневрування [4].

Результативне (а не декларативне) планування потребує досвіду та відповідних знань і вмінь, тому до розробки планів щодо розвитку екологічного туризму варто залучати кваліфікованих осіб з місцевих адміністрацій і громадських організацій, інформованих осіб з місцевого населення. Актуальною є потреба партнерства і при плануванні потрібно звертати увагу на наявні моделі співпраці між зацікавленими сторонами.

Намір розпочати діяльність у сфері екологічного туризму має бути викладений у вигляді письмових розрахунків у бізнес-плані господарської діяльності. Щоб бізнес-план був успішним, він має базуватися на реальних даних. При підготовці бізнес-плану треба чітко усвідомлювати й кількісно оперувати такими ключовими бізнес-категоріями, як фінанси, час, людські ресурси, створення еко туристичного продукту, реклама, складові сервісу, складові конкурентоспроможності еко туристського продукту та його особливості [4]. Для того, щоб розпочати такий вид діяльності, у сільських жителів часто бракує необхідного досвіду та освіти.

Позитивний вплив на підвищення соціально-економічних умов населення сільських територій може мати введення стандартизації комплексу характерних і супутніх послуг еко туризму, удосконалення контролю за дотриманням стандартів і нормативів, продовження сертифікації відповідних суб'єктів господарювання.

Важливим є впровадження ефективного та конкурентоспроможного еко турпродукту, що потребує підвищення комплексності шляхом стимулювання організації культурних турів на майстерні народних промислів, етнокультурних турів з відвідування атракцій місцевого колориту, в тому числі сільськогосподарських свят. Самі власники агроєкосадиб для підвищення рівня зацікавленості туристів створюють музеї

стародавнього побуту, ремесел і української спадщини, осередки активного туризму та оздоровлення в умовах природного середовища та інше [6].

Сьогодні актуальним є подальший розвиток мережі об'єктів ПЗФ на засадах збалансування всіх форм життєдіяльності навколо і на цих територіях (у тому числі правил проживання та структури зайнятості місцевого населення) з урахуванням їх еколого-соціальної та економічної ролі; визначення центрів туристичного обслуговування і режимів використання об'єктів рекреації в межах туристичних маршрутів; модернізації інженерної і транспортної інфраструктури об'єктів ПЗФ (особливо їх охоронних зон) та навколишніх територій; розробки мережі еталонних маршрутів та екскурсій за різними видами екотуризму (з урахуванням результатів досліджень історії рекреаційних елементів ресурсного потенціалу об'єктів ПЗФ), необхідних для створення моделей у регулювання турпотоків з різними формами пересування [9, с. 222].

Стимулювання підприємницької ініціативи з розвитку комфортної інфраструктури екотуризму потребує впровадження єдиного податку на рівні мінімуму оподаткування в галузі сільського зеленого туризму. Для організації необхідних умов у сфері екологічного туризму підприємці потребують довгострокових пільгових кредитів на реконструкцію і нове будівництво агроосель та міні готелів. Водночас запровадження податкових пільг і преференцій для інвесторів (суб'єктів господарювання), залучених до створення туристичної інфраструктури дасть змогу прискорити розвиток інфраструктури екотуризму у сільських громадах.

Важливим є створення мережі навчальних центрів з основ організації, менеджменту й маркетингу на базі профільних державних структур, а також удосконалення системи професійної освіти в регіоні завдяки розширенню вивчення спеціальностей, необхідних для реалізації функцій природоохоронних територій (зокрема, щодо розміщення, обслуговування та організації дозвілля туристів різного віку та категорій).

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Сьогодні є недостатніми зусилля ініціативних груп та населення у сфері організації екологічного туризму в межах сільських територій. Організація такого виду господарської діяльності на території сільських громад потребує узгодження державного і громадського регулювання ринку послуг екотуризму (зокрема, щодо їх сертифікації та досягнення споживчого визнання, збалансування територіальних пріоритетів, а також маркетингових стратегій профільних суб'єктів господарювання та їх об'єднань).

Підвищення соціально-економічного рівня населення сільських територій потребує забезпечення з боку держави відповідної нормативно-правової бази ведення екологічного туризму, пільгового оподаткування суб'єктів-підприємців даної сфери, мережі навчальних центрів, які забезпечать бажаних навчально-методичним матеріалом та нададуть практичні рекомендації з організації та ведення екотуристичної діяльності в межах сільських територій.

Література

1. Шумлянська Н. В. Екотуризм як форма долучення до природної та культурної спадщини [Електронний ресурс] / Н. В. Шумлянська // *Культура України*. – 2014. – Вип. 47. – Режим доступу : <http://www.ic.kharkov.ua/RIO/kultura47/15.pdf>
2. *Еко і сільський туризм: точки перетину* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mykrai.wordpress.com>
3. *Українська асоціація активного та екологічного туризму* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaeta.org/ua/tourism/17>

4. Білецька Г. А. Розвиток екотуризму як засіб економічного зростання Хмельницької області / Г. А. Білецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №10. – Т. 2. – С. 245–247.
5. Луцька Н. І. Маркетингова інноваційна стратегія розвитку туристичного бізнесу. Інвестиції: практика та досвід / Н. І. Луцька, І. З. Криховський. – 2009. – №6. – С. 27–30.
6. Богуш Л. Г. Екотуризм як вектор інтеграції соціально-економічної та екологічної складових сталого розвитку [Електронний ресурс] / Л. Г. Богуш. – Режим доступу : <http://economics-of-nature.net/uploads/арhiv/2008/Bogush.pdf>
7. Руниць О. І. Проблеми розвитку екологічного туризму в Україні // Вісник наукових досліджень. – 2006. – Вип. 1. – С. 180–183. – (Серія “Туризм”).
8. Блэкберн А. А. Региональные ландшафтные парки как туристско-рекреационные предприятия в контексте устойчивого развития туризма в Украине / А. А. Блэкберн // Вісник ДІТБ. – 2005. – № 9. – С. 190–196. – (Серія “Економіка, організація і управління підприємствами в туристичній сфері”).
9. Ерчак О. В. Формирование условий для развития экотуризма на особо охраняемых природных территориях / О. В. Ерчак // Эколого-экономический механизм сохранения биоразнообразия особо охраняемых природных территорий. – Брест : Альтернатива, 2007. – С. 221–222.

References

1. Shumlanska N. V. Ecotourism as a form of attachment to the natural and cultural heritage / N.V.Shumlanska // Culture Of Ukraine. – 2014. – № 47. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura47/15.pdf>
2. Eco and rural tourism: point of intersection [Electronic resource]. – Access mode : <https://mykrai.wordpress.com>
3. Ukrainian Association of active and eco-tourism [Electronic resource]. – Access mode : <http://uaeta.org/ua/tourism/17>
4. Biletska G. A. Development of ecotourism as a means to economic growth of Khmelnytsky region / G. A. Biletska // Bulletin of the Khmelnytsky National University. – 2010. – № 10. – Т. 2. – P. 245–247.
5. Lutska N. I. Marketing innovation strategy of development of tourist business. Investments: practice and experience / N. I. Lutska, I. Z. Kryxovsky. – 2009. – № 6. – P. 27–30.
6. Bogush L. G. Ecotourism as a vector of integration of socio-economic and environmental components of sustainable development [Electronic resource] / L. G. Bogush. – Access mode : <http://economics-of-nature.net/uploads/арhiv/2008/Bogush.pdf>
7. Ryntziv O. I. Problems of development of ecological tourism in Ukraine // Bulletin of scientific research. Ser.: Tourism / Halych Institute. V. Chornovil. – Ternopil, 2006. – № 1. – P. 180–183.
8. Blackbourne A. A. Regional landscape parks as tourist-and-recreational businesses in the context of sustainable development of tourism in Ukraine / A. A. Blackbourne // Bulletin DMTB : Economics, organization and management of enterprises in the tourism sector. – 2005. – № 9. – P. 190–196.
9. Erchak O. V. Formation of conditions for the development of ecotourism on specially protected natural territories / O. V. Erchak // the ecological and economic mechanism of conservation of biodiversity of especially protected natural territories-Brest : Alternative, 2007. – P. 221–222.

Редакція отримала матеріал 22 грудня 2015 р.

УПРАВЛІННЯ ТРАНСФЕРОМ ТЕХНОЛОГІЙ В РАМКАХ МОДЕЛІ QUADRUPLE HELIX ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянуто особливості сучасної моделі інноваційного процесу *Quintuple Helix*. У контексті еволюції інноваційних технологій відбувається і зміна моделей інноваційного розвитку та взаємодії – *Single Helix* → *Double Helix* → *Triple Helix* → *Quadruple Helix* → *Quintuple Helix* конкурентоздатність і перевага систем розробки знань визначена адаптивною можливістю учасників інноваційного процесу поєднувати різні знання та інноваційні способи через співрозвиток, співспеціалізацію. У такому разі остання модель *Quintuple Helix* передбачає наявність платформ з відкритою архітектурою, де можуть комбінуватися різні типи знань. Сьогодні серед інструментів, які можуть забезпечити реалізацію положень моделі *Quintuple Helix*, варто відзначити інноваційні мережі, що є оптимальною гібридною формою, яка займає проміжне положення між ринком та ієрархією. Крім того, мережі найбільш ефективно можуть набувати міжнародного характеру, а також впроваджуватись у національну інфраструктуру, що забезпечує модернізацію вітчизняної економіки.

Розвиток відповідної інфраструктури трансферу технологій має ґрунтуватися на розширеному розумінні сутності процесів трансферу, згідно з яким він включає не тільки послуги, безпосередньо пов'язані з трансфером і комерціалізацією технологій у вузькому розумінні, а й супутні послуги (навчання, захист інтелектуальної власності, маркетингові дослідження та ін.).

Відповідно до практичної реалізації моделі *Quintuple Helix* в умовах України пропонуємо розглянути проект створення регіональної мережі трансферу технологій.

У рамках проекту пропонується створити мережу трансферу технологій на базі методології інноваційного “хаба”, що має забезпечити зв'язок та координацію підсистем економіки регіону та зовнішнього середовища з метою досягнення стратегічних цілей. Діяльність мережі буде носити широку технологічну тематику, що буде формуватися відповідно до пріоритетів регіонального розвитку та за участю цільових аудиторій. Проаналізовано передумови та особливості формування інноваційної мережі на прикладі грануляторів для виробництва добрив.

Ключові слова: трансфер технологій, мережа, *Quintuple Helix*, проект, центр трансферу технологій.

JEL: D85, F23, O3

Постановка проблеми. Зростаюче значення регіонів як суб'єктів економічної діяльності та конкурентних відносин породжує актуальність вивчення питань, пов'язаних з регіональним розвитком та оцінкою соціально-економічного стану регіонів.

У розвинених країнах світу та особливо в Європі останнім часом спостерігаються дві тенденції: зростання політичної ваги регіонів та збільшення кількості регіональних ініціатив, спрямованих на стимулювання економічного розвитку. Вагомість регіональної компоненти у майбутньому устрої ЄС підкреслюється також гаслом “Європа регіонів”.

МЕЛЬНИК Алла	д. е. н., професор кафедри менеджменту та публічного управління, Тернопільський національний економічний університет.
ОМЕЛЬЯНЕНКО Віталій	асистент кафедри економічної теорії, керівник групи організації трансферу технології Центру науково-технічної та економічної інформації, Сумський державний університет.
САРАНЮК Антоніна	аспірантка кафедри менеджменту та публічного управління, Тернопільський національний економічний університет.
СЕНІВ Галина	викладач кафедри економіко-математичних методів, Тернопільський національний економічний університет.
ТИМЧУК Світлана	Уманський національний університет садівництва.
ШИМАНСЬКА Оксана	к. е. н., доцент кафедри економічної теорії, Тернопільський національний економічний університет.

ANNOTATION

Alla Melnyk

Entrepreneurship at the national and regional service markets in Ukraine: modern trends and development factors

The article discusses problem of entrepreneurship in the business services sector. There is defined categorical apparatus using which there has been conducted scientific research on entrepreneurship development at the national, sectorial and regional service markets of Ukraine. Business development is considered on the basis of: a) selected indicators that are available in Ukrainian statistics, b) through the prism of three components: growth, structural change, innovation and change in quality. It has been revealed that business development is affected by both exogenous and endogenous factors. In particular, these are global trends in the service sector, which are reflected in entrepreneurship at the national and regional service markets and internal (Ukrainian) factors of the service market environment functioning. The global trends that present environment include: transnationalization of the world market, strengthening the relationship between business in the market and other economic activity, demand for differentiation, rapid growth of ICT services, identification of major industry clusters; internal environment factors include discharging public sector, structural changes in consumption and demand for services, modernization of the institutional basis of the economy, decentralization of financial (fiscal) database development and more.

There have been revealed the following trends in service enterprise development: changes in the concentration of business in certain kinds of economic activity, the emergence of new types of relationships and institutions in the market (leasing, franchising, outsourcing, etc.), some intensification of innovation, increase of the share of actually working enterprises compared to registered, positive trends in increasing the number of service industries in many of Ukraine's regions, increase of the number of non-core businesses, which expresses the process of making the economy service based, increase in competition in the business of certain economic activities and business development in traditional forms of public service. The mentioned trends have been empirically confirmed using statistical observations of State Statistics Service of Ukraine and author's calculations. There have been discovered activation barriers of business in Ukraine in general and in specific activities.

It has been concluded that in order to enhance the positive trend of development of business environment there should be improved the environment of its origin and operation as well as to improve the current regulatory policy in the sphere of economic activity, to increase labour costs and thus citizens' incomes that would allow them to make savings for businesses.

Keywords: business, services, national, sectorial, regional service markets, global trends, endogenous and exogenous factors of entrepreneurship, business environment, trends in business development.

Taras Dudar*Relationship marketing in the system of agribusiness in the context of European integration process challenges*

The essence of the concept of “relationship marketing”, which is considered conceptually new marketing approach, the basic idea of which is to strengthen the market position of the company by establishing long-term mutually beneficial relationships with business marketing environment through an integrated set of marketing tools influence their interactions in the domestic market and foreign agricultural markets. The increasing role of relationship marketing in shaping the agrarian sector of Ukraine coincided in time with the development of market relations, which led to the saturation of agricultural markets, expanding export capacity and increased competition.

It was established that in the development of marketing relations in the agribusiness, important to ensure the integration and evaluation of transaction costs, because they reflect the totality of material resources aimed at establishing mutually beneficial business relations between subjects of the market environment.

Done systematic analysis of the dynamics of foreign trade of Ukraine with the EU APC and comparative analysis of cost changes agro-food exports of Ukrainian goods to European countries after the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU. In particular, the positive dynamics of trade with the EU proves the strengthening of economic ties and expanding marketing of relations between Ukraine and the EU, strengthening the competitive position of domestic agri-food products in the European market. Established that Ukrainian exports of agricultural products in 2015 is characterized by reliance on a few major headings, which creates a risk of significant fluctuations in the volume and value of exports (corn – 26,4%; rapeseed – 13,0%, sunflower oil – 12,6%). During the period of unilateral trade preferences by the EU in relation to Ukraine (January-September 2015 compared to the same period in 2014), the total agri-food products exported to the EU countries decreased by 17,7% and the cost of foreign exchange earnings by 29,3%. This is due to lower export prices in all positions agro-food products by an average of 16-20%, which is largely due to the current world market, characterized in recent years.

Directions relationship marketing in the agro-industrial units towards further integration of the domestic agricultural sector into the global economic community. A necessary condition for improving the mechanism, on relationship marketing in agribusiness and providing competitive advantages of Ukrainian goods to the EU market is the harmonization of national quality standards of the European agri-food products.

Keywords: marketing, relationship marketing, agribusiness, agri-food products, marketing environment, transaction costs, export, business process, European integration processes.

Svetlana Tymchuk*Environmental tourism as the direction of socio-economic development of rural areas*

The article discusses main features of ecotourism, its main components and basic formulation of the concept of “eco-tourism” made by leading international organizations. The article stipulates that ecotourism covers various types of tourism: local history, recreation, adventure and others. Also, eco-tourism increases environmental awareness both of tourists and local residents. The main features of ecological tour, which distinguish it from

mass tourism, were discussed. The main objectives and characteristics of ecological tourism in terms of socio-economic sphere of rural Ukraine were highlighted. There is also indicated that eco-tourism is an effective tool for economic and social revival of rural Ukraine.

The research analyses the rate of development of ecological tourism in the world and Ukraine, and state of availability of environment related resources in Ukraine. It outlines the main barriers of ecotourism businesses within rural communities. At the same time the article describes targeted measures to recover ecotourism and recreational industry territorially within defined state program of national ecological network. It outlines the work of the association and ecotourism in terms of training those wishing to be engaged in ecotourism in the region and to develop tourism roadmap reform in Ukraine.

The article describes eco-tourism sector as vulnerable in economic activity where natural disasters, bad weather, deterioration of the image area, worsening crime situation and many other circumstances dramatically affect the flow of consumers of recreational services. Therefore, there is proposed introduction of efficient and competitive ecologic tourism product that needs improving to become overall encompassing. There is also noted the importance of the legal and financial assistance from the state.

The article proposes to directions to improve ecologic product, introduces standardization and improves a complex of ecotourism related services as part of stimulating business initiative to improve the socio-economic standard of living within rural Ukraine.

Keywords: ecotourism, rural areas, entrepreneurship, the environment.

Artem Artyukhov, Vitaliy Omelyanenko

Management of technology transfer within a model of Quadruple Helix in the implementation of innovative development projects in the region

The article deals with the main features of modern Quintuple Helix model of innovation process. In the context of the evolution of innovative technologies is changing models of innovation development and interaction – Single Helix → Double Helix Triple Helix Quadruple Helix Quintuple Helix and competitive advantage development systems knowledge determined adaptive ability of stakeholders to combine different knowledge and innovative ways through co-development, co-specialization. In this case, the latest model Quintuple Helix implies the existence of open architecture platforms that can combine different types of knowledge. Today among the tools that can ensure implementation of the provisions of the model Quintuple Helix, it is worth noting the innovative networks that represent an optimal hybrid form, which occupies an intermediate position between market and hierarchy. In addition, the network most effectively can acquire an international character, and implemented the national infrastructure that ensures modernization of the national economy.

The development of appropriate infrastructure of technology transfer should be based on an expanded understanding of the nature of transfer processes, according to which it includes not only services directly related to transfer and technology commercialization in a narrow sense, but also related services (training, intellectual property protection, market research, etc.).

The practical implementation of Quintuple Helix model in terms of Ukraine on the example of a regional network of technology transfer is proposed.

In the practical implementation of the model Quintuple Helix proposed to consider the project of creation of regional networks of technology transfer based on methodology of the innovation hub, which aims to provide communication and coordination of the subsystems

ДО ВІДОМА АВТОРІВ “ВІСНИКА ТНЕУ”

“Вісник Тернопільського національного економічного університету” виходить чотири рази на рік українською та російською мовами. До друку приймаються статті, які мають наукову і практичну цінність. Терміни подання матеріалів: у 1-й номер журналу – до 25 грудня попереднього року, в 2-й номер – до 25 березня поточного року, в 3-й номер – до 25 травня, в 4-й номер – до 25 вересня.

Для участі у формуванні збірника необхідно подати:

1. Електронний та роздрукований на папері варіант статті українською та російською мовами, оформлений відповідно до наведених нижче вимог, виконаний у редакторі MS Word.

2. Електронний варіант анотації англійською мовою (12–14 рядків).

3. Електронну копію витягу з протоколу засідання кафедри з рекомендацією статті до друку та рецензії наукового керівника або іншого фахівця у певній галузі знань, який має науковий ступінь або вчене звання (обов'язково подають лише аспіранти та здобувачі).

4. Файл із відомостями про автора (прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, поштова адреса, контактні телефони, шифр і назву спеціальності, за якою подається стаття, адреса електронної скриньки).

Подані авторами статті розглядаються лише після подачі повного пакету супровідних документів.

Основні вимоги до підготовки й оформлення матеріалів:

1. Індекс УДК (зліва великими літерами, шрифт – жирний)

Пункти 2, 3, 4, 5 та 6 подаються трьома мовами (українською, російською, англійською).

2. Автор (справа вказується повне ім'я, по батькові та прізвище автора світлим курсивом, прізвище – великими літерами).

3. Відомості про автора (авторів) (у називному відмінку, відомості про науковий ступінь та вчене звання (без скорочень), посада та місце роботи автора (повністю без аббревіатур), детальна контактна робоча адреса з поштовим індексом, назва країни, контактний телефон та адреса електронної скриньки).

4. Назва статті (по центру, великими літерами, шрифт – кегель 16).

5. Анотація (курсивом з абзацу; обсягом 12–14 рядків, необхідно відобразити: предмет, мету роботи, метод чи методологію проведення роботи, результати роботи, сферу застосування результатів. У тексті анотації варто застосовувати значимі слова з тексту статті. Положення, що викладаються, повинні логічно впливати один з іншого. Текст анотації повинний бути лаконічний і чіткий, вільний від другорядної інформації, зайвих вступних слів, загальних і незначних формулювань).

6. Ключові слова (курсивом з абзацу, не менше п'яти слів або словосполучень). Ключові слова не повинні повторювати назви статті.

7. Код JEL класифікації (JEL classification codes) (розміщуються під ключовими словами, кількість – від 1 до 5, в одному рядку, через кому, жирним. Наприклад: JEL classification: C12, C14, C18).

8. Текст:

- Відповідно до Постанови президії ВАК України від 15.01.2003 р. №7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України” наукові статті повинні мати такі необхідні елементи: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, де започатковано розв’язання цієї проблеми і на які опирається автор; визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження автора і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

- Обсяг статей для докторів і кандидатів наук – до 18 сторінок, для аспірантів і здобувачів – 10-12 сторінок тексту, роздрукованого на папері формату А4 через 1,5 інтервалу кеглем 14 шрифтом Time New Roman; поля зліва, знизу та зверху – 20 мм, справа – 10 мм.

- Кількість табличного матеріалу та ілюстрацій повинна бути мінімальною. Цифровий матеріал оформляється таблицею, яка має порядковий номер (друкується курсивом справа, наприклад, *Таблиця 1*) і назву (друкується над таблицею по центру). Ілюстрації також повинні нумеруватися і мати назви, які вказуються під кожною ілюстрацією (наприклад, Рис. 2. Класифікація податків.).

- Автори відповідають за точність наведених у статті термінів, прізвищ, даних, цитат, статистичних матеріалів тощо. Скорочення слів і словосполучень, окрім загальноприйнятих, не допускається. Текст статті автор повинен уважно вчитати і завізувати, сторінки – пронумерувати.

- Список використаної літератури розміщується після статті під заголовком “Література” у 2 варіантах (українською та англійською мовами), кількість джерел не менше 10, нумерація джерел здійснюється в порядку посилання на них. Бібліографічний опис літературних джерел здійснюється згідно з встановленими вимогами (Бюлетень ВАК України. – 2000. – № 2. – С. 61–62). Посилання на літературу в тексті подавати у квадратних дужках, наприклад, [5, 120; 7, 94-95], де перша цифра вказує порядковий номер джерела в списку літератури, а друга – відповідну сторінку в цьому джерелі; джерело (зі сторінкою) відокремлюється від іншого крапкою з комою (;).

Обов’язково необхідно вказати, що матеріал подається до публікації вперше і не був раніше опублікований.

Матеріали, що не відповідають зазначеним вимогам, не приймаються до розгляду. Рукописи статей підлягають додатковому редакційному рецензуванню. Відхилений оригінал авторові не повертається, лише надсилається рецензія на доопрацювання.

Сподіваємося на плідну співпрацю.

**Редакційна колегія
“Вісника ТНЕУ”.**

46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11 “Тернопільський національний економічний університет”, (стаття у “Вісник ТНЕУ”).

0352-47-50-76

tneu_visnuk@ukr.net

Журнал включено до “Каталогу видань України”.

Передплатний індекс журналу “Вісник Тернопільського національного економічного університету” **23622**